

Čarobni grad

Zuko Džumhur

Odavno je rečeno i zapisano da dušu imaju samo oni gradovi koji imaju svoju prošlost. Sarajevo ima svoju prošlost. Ima svoju povijest, dugu priču o rođenju, postanku i nastanku. U podnožju moćnog i šumovitog Trebevića na lijevoj strani Ishaković podiže svoj konak, dvorac – saraj – po kome, od tada, stara Vrhbosna, dobi novo ime – Saraj ovo – polje oko dvora, saraja – Sarajevo.

Ima jedna čudesna zemlja na ovome lijepom i šarenome svijetu. Ta zemlja je Bosna ponosna. Bosna je na Balkanu, Balkan je na jugu Evrope. U zelenim šumovitim njedrima te brdovite zemlje Bosne ima jedan čarobni grad. Taj grad se zove Sarajevo. Sarajevo, šehar Sarajevo je glavni grad Bosne i Hercegovine. Nadomak grada Sarajeva su bistri i hladni izvori rijeke Bosne po kojoj je čitava ova lijepa zemlja dobila svoje ime. Nekada, veoma, veoma davno ova rijeka zvala se je Bosante ili Bosanius. Čeljad što je oko rijeke živjela bili su Bošnjaci.

Pored ovih bogatih i hladnih izvora u tamnim šumama na početku prostranog i plodnog polja u staroj bosanskoj državi u srednjem vijeku bila je jedna od najvećih i najbogatijih sretnih župa – župa Vrhbosna. Kud god pošli sa ovoga mjesta na kome je bila stara župa Vrhbosna, pratiće vas slika neobične zemlje Bosne i svuda će vas slijediti opojni šum njezinih hladnih vrela ukraj

sretne župe.

Noseći u sebi sjenovitu tišinu prastarih nepomičnih stabala što su se ko zna kada i u koje doba kao nekakvi radoznali putnici ogrnuli bogatim zelenim kabanicama, zaputili sa vrhova visokih planina niz blage travne padine i skamenili se, pravije, zdrvenili se i zauvijek ostali u mjestu očarani i opijeni ljepotom i basnoslovnim sjajem grada na vidiku. Taj grad na stranama okolnih brda i u prostranom polju oko rijeke ima svoju divnu dušu. Odavno je rečeno i zapisano da dušu imaju samo oni gradovi koji imaju svoju prošlost.

Sarajevo ima svoju prošlost, svoju povijest, drugu priču o rođenju, postanku i nastanku od mlađeg kamenog doba, naseobina staroga Rima i dolaska raznih slavenskih plemena do bogumilskih nekropola, trgova, stare Bosanske crkve. Ovaj grad ima i svoj duh. Taj duh, taj vječiti duh Sarajeva, to je duh sarajevske na daleko čuvene trpeljivosti, pažnje i uvažavanja. Na jedva stotinjak metara zračne udaljenosti uzdižu se, postoje i traju bogomolje i muslimanske, i katoličke, i pravoslavne, i jevrejske. I tako u dugim vijekovima različiti hramovi, drugačijih propovijedanja i obreda, tako daleko, a tako blizu jedan drugome, da ih nadlijeću i pod njihovim strehama cvrkuću iste ptice, stoje i obstoje bez nerazumnih mržnji, razaranja, geta i pogroma.

Kao što ima i svoju dušu, i svoj duh, Sarajevo ima u njedrima i svoje veliko srce. To je njegovo srce kojim se ludo voli, osjeća, uzdiše i stoljećima i danju i noću pjeva o ljubavi. I sarajevske pjesme sevdalinke i zvuci harmonika, ćemaneta, tambura i sazova u slatkim trenutcima vedrih opuštanja i životne radosti, imaju nešto duboko sjetno i suzno. I prošli sretni i nepovratni dani i mladost u sarajevskoj pjesmi ožive u uzdasima i jecanju i sve u ovom gradu ima prizvuk neke nježne tuge, i krajolici i čeljad, a ovaj čovjek je često i pored sve svoje prividne tvrdoće i ukočenosti blag, nježan u dubini svoga srca poput kakvog velikog i dragog djeteta.

Ne znam da li je igdje na ovom svijetu ljubav ljudi tako spojena sa tugom kao u Sarajevu, divnom gradu velikih ljubavnih zanosa. Istina da velika ljubav i tuga čine jedno isto, nigdje nije tako uočljiva kao u šehar Sarajevu. Ovaj grad je središte bosanske pjesme i svirke, prijestonica zanosnog sevdisanja, zagledanja, ašikovanja i begenisanja.

Sa imenom koje danas nosi, ovaj grad na obalama rijeke Miljacke nastajao je polovinom petnaestog stoljeća poslije propasti srednjevjekovne bosanske države pokopane u dugim i žestokim sukobima i ratovanjima zavađenog i nesložnog bosanskog plemstva, najvećma u službi i dosluhu čas jednih, čas drugih vanjskih sila i gospodara.

Dugo su se o Bosni gramzivo otimali i kraljevi mađarski, i pape rimske i turski sultani. Bosna "šapatom pade" kao zrela kruška u krilo vladara kuće

Osmanlija. Dolaskom Turaka, u prvoj polovici petnaestog vijeka, počeo je na obalama ove rijeke nov, ali i drugačiji život i bi udaren kamen temeljac novome gradu. Novi gospodari zemlje stadoše podizati utvrđenja i zgrade namijenjene svojim kojekakim potrebama. Ovaj kraj nalazio se je na jednom važnom i veoma prometnom, zvanom bosanski, drumu, što je vodio iz duboke unutrašnjosti Balkanskog poluotoka u bogate zemlje Bosne, Dalmacije I Hrvatske. Na ovome sretnom mjestu poče da cvjeta trgovina i svakojaki zanati. Sa zanatima uz dušu, duh i srce ovoga grada, javiše se zlatne ruke Sarajeva. Te zlatne ruke su kalile, i kovale, i kalajisale, i šarale, i plele i kuhale...

Prvi osnivač ovoga grada na rijeci Miljacki bijaše posljednji vojvoda zapadnih strana i sandžak-beg bosanski Isabeg Ishaković. Za trideset godina svoje sretne vladavine podigao je Isabeg cjeli niz lijepih građevina, mahom u javne i dobrotvorne svrhe. Isabeg podiže svome gradu i prvu džamiju i dade joj carevo ime. Isabeg do male muslimanske bogomolje sa drvenim minaretom sagradi i prvo javno gradsko kupatilo. Časni osnivač grada na Miljacki podiže most, a blizu toga prvoga mosta na rijeci i veliko javno prenoćište – han Kolobaru. Do hana Kolobare Isabeg sagradi svoj bezistan, veliku pokrivenu robnu kuću. Na prilazima svoga grada, na Bendbaši, napravi musafirhanu, prenoćište za siromašne putnike i namjernike, a nedaleko od konačišta nizvodno devet vodenica. U podnožju moćnog i šumovitog Trebevića na lijevoj obali Miljacke Isabeg Ishaković podiže svoj konak, dvorac – saraj – po kome od tada stara Vrhbosna dobi novo ime – Saraj ovo – polje oko dvora, saraja – Sarajevo, kako se od davnina ovaj grad među nama zove. Sa dolaskom novih gospodara u Bosnu među njezine stanovnike hrišćane i bogumile, došla je i jedna nova vjera – islam.

Sa novim gospodarima nadolazili su stalno i sve novi i novi zanati, nove vještine i umijeća, nova jela, drugačiji običaji, navike i mjere. Pod ovim izuzetno lijepim podnebljem sreo se Zapad sa Istokom i nastavili su da zajedno žive, sukobljavaju se, prožimaju, nadopunjavaju, prkose, popuštaju jedan drugome, ipak čuvajući svoju dušu, vjeru i običaje i mire se u ovoj Zemlji Bosni i u ovome gradu Sarajevu.

U ovom gradu cvjetala je trgovina. Još od prvih desetljeća Sarajlije su se isticale kao umješni i glasoviti trgovci. Središte toga trgovišta i starih i novih obrta bila je i do danas ostala stara i čuvena Bašçaršija. Sarajevska čaršija bila je skup bijesnih, živopisnih sokaka po kojima su bili raspoređeni prema vrsti i porijeklu robe koju prodaju, ili zanatske radionice prema srodnim ili istim zanatima što se tu obavljaju. Bili su, tako, sokaci sarača, bravadžija, nožara, bazerdžana, zlatara, samardžija, sabljara, pekara, šećerdžija, jorgandžija, luledžija, kujundžija, oružara, kovača, sasvim slično kao i danas u nekakvoj suvremenoj robnoj kući što je izdijeljena na

odsjeke sa različitom robom i potrepštinama.

Noću su čaršiju čuvali od iznenadnih požara i krađa naročiti čuvari – noćobdije, ili pasvandžije.

Ova čaršija je vjerno dijelila sudbinu svog grada. U sretna i berićetna vremena bijaše tu zlatni majdan iz koga je izviralo blagostanje, spokojstvo i bogatstvo Sarajlija, To bogatstvo bilo je na velikom glasu, na takvom glasu da mu se strani putopisci ne mogu načuditi. Opet u crnim danima, mjesecima, godinama kad bi se osim raznih bolesti kuga i morija gradom i čaršijom razbjjesnio najveći dušmanin – požar, stradali bi i patili opet zajedno.

Po padinama oko čaršije nicali su prve mahale sa malim kućama zagledanim u okolna brda, svoje avlije i bašče, u Miljacku, u Baščaršiju, vodenice na rijeci, hanove, Carevu džamiju, namjesnikov saraj i jablanove.

Narodna pjesma Husrev-begu "stavlja u usta" slijedeće stihove:

"... Ja načinih medrese i imareta,
Ja načinih sahatkulu, do nje džamiju,
Ja načinih Tašlihana i bezistana.
Ja načinih tri ćuprije posred Saraj'va.
Ja načinih od kasabe šehar – Saraj'vo".

Dolaskom Husrevbega na položaj novog namjesnika zemlje bosanske, počinje i nova era neimarstva u kojoj Sarajevo od kasabe, gradića, varošice postaje grad – šehar Sarajevo. Iako je u Bosnu došao već ovjenčan velikom ratničkom slavom sa izuzetnim i časnim zvanjem Gazija, pobjednik, ipak se u ovome gradu još više proslavi svojim prosvjetiteljstvom, neimarskim i kulturnim radom da ga smatramo punim pravom najvećim, najuspješnijim i najslužnijim carskim namjesnikom i dobrotvorom minulih vremena Bosne i Hercegovine. Za njegove davne mudre i pravične vlade Sarajevo je postalo ponosom Bosne i čežnja svih Bosanaca i Hercegovaca.

Husrevbeg je u slavu Allaha i njegovog poslanika Muhameda podigao veliku džamiju. Pored džamije sagradio je medresu, visoku vjersku školu zvanu Kuršumlija, po olovnim kubetima kojima je pokrivena. U medresi zvanj Kuršumlija sricali su znanje i kasnije za svoj narod mnogo učinili mnogi učeni, rodoljubivi i sposobni ljudi iz svih krajeva Bosne i Hercegovine. Pored svoje velike bogomolje i visoke vjerske škole podigao je sahat kulu sa časovnicima na sve četiri strane. U blizini je bilo i njegovo veliko prenočište, kameni han i njegov raskošni bezistan, onovremenska robna kuća pokrivena olovom i snabdjevena svakojakom robom i sa istočnih i sa zapadnih strana što je u karavanima pristizala u šeher Sarajevo.

U Bosni postoji predanje po kojem je neimar Gazi-Husrevbegovih građevina i njegovih zadužbina bio čuveni graditelj Sinan. Ako taj graditelj ovih zadužbina i nije bio čuveni neimar Sinan, onda je to sigurno bio neki izuzetno daroviti đak iz njegove škole.

Sarajevske mahale množile su se i narastale pentrajući se po zelenim padinama svojim strmim i krivudavim šefteli sokacima među sve prostranijim, ljepšim i svijetlijim kućama okruženim baščama u beharu, katmerima, jasminima, jorgovanima, ružama i svakojakim slatkim voćkama. Oko mahala nicala su vremenom i sarajevska groblja okićena bijelim nišanima u zelenoj travi ih među voćkama i stogovima sijena – najveselija groblja na ovom svijetu, ako se tako može ikako reć za mjesta vječitog počinka nekadašnjih ljudi. Često to bijelo visoko kamenje ispisano krasnopisom arapskih znakova većma podsjeća na neku veselu povorku svadbene bratije i načerlejisanih jarana što je klataći se krenula dalje prema uzavreloj čaršiji da nastavi gozbu i veselje, nego na ledene posmrtnne spomenike što prolaznika strogo opominju da sve i svako ima svoj kraj i završetak na ovome svijetu.

Na lijevoj obali Miljacke nicala su kamene magaze Franačke čaršije ili Latinluka, skladišta starih čuvenih dubrovačkih trgovaca za koje je Sarajevo bilo veoma važno trgovačko i prometno središte za njihovu so i svakojake ostale espape što su ih prodavali i izvozili po bliskim i dalekim zemljama prostrane carevine. U blizini Latinluka bila je i jedna mala i skromna katolička crkva.

Najraniji zapis koji se odnosio na staru pravoslavnu crkvu pet stotina koraka dalje od katoličke crkve na desnoj obali rijeke uz samu Baščaršiju, potiče iz daleke 1516. godine. U tom drevnom zapisu pominje se i pravoslavni sveštenik koji živi i radi u Sarajevu. Dvadeset godina kasnije spominje se pored sveštenika i škola za pravoslavnu djecu koju su podučavali crkveni oci. Pravoslavno crkveno slikopisanje imalo je jedno vrijeme u ovom gradu svoje malo središte u kome su pisane ikone po narudžbi i za mjesne potrebe i za darove drugim parohijama i crkvama.

U čestim požarima od kojih je naročito stradala bogata sarajevska čaršija i obližnji sokaci, gorile su često i hrišćanske bogomolje što, opet, na svoj gorak način govori o drevnom zajedništvu ovoga svijeta i u dobru i u zlu.

Veliku čast, radost i dobrobit ovom gradu učinili su svojim dolaskom i naseljavanjem Jevreji, prognani od zatucanih katoličkih kraljeva iz Španije.

Ovi daroviti, preduzimljivi i sposobni ljudi donijeli su Bosnu i u Sarajevo i nove vještine, i nova nepoznata jela i začine, i način gradnje i stanovanja, i nove vezove, i nove svirke i pjesme. Golem je i nemjerljiv prilog koji su uljuđenosti, privredi i trgovini ovoga grada dali Jevreji, naši zemljaci koji su živjeli i radili među Sarajlijama slobodno bez prezira, nipodaštavanja, pogroma i geta pokoravajući se poput ostalih građana zakonima svoje nove domovine i svojim rabinima po sarajevskim sinagogama. Njihova Hagada je svojevrsan oblik književnog stvaralaštva nastalog i razvijenog stoljećima. Osnovna namjena ove jedinstvene knjige nije samo da propovijeda, već da pouči onoga ko je čita. Ona se sastoji od molitve, dogodovština, objašnjenja, psalmi i himni, a u središtu je kazivanje o izlasku i oslobođenju Jevreja iz Egipta. Paskalnim Hagadama posvećeni su mnogi stari rukopisi, a među svim Hagadama najčuvanija i najdragocjenija je sarajevska Hagada.

Franjevci su došli u Bosnu da pomognu bosanskom biskupu u progonu bogumila. Bogumili su bili mnogobrojni i snažni u svojoj Bosanskoj crkvi. U samostanskom arhivu fojničkom čuva se Ahdnama, povelja sultana Mehmeda Drugog Osvajača koja ima veliki povjesni značaj. Između ostalog u toj povelji Mehmeda Osvajača stoji: "Ja sam zapovijedio da franjevce u zemlji Bosni niko ne smije uznemiravati, niti sprječavati, niti se miješati u poslove njihove crkve".

Odvajkada je sigurno, i u ovome gradu bilo i kljakastih i ubogih, i gladnih, i golih, i suludih i nesretnih, ali u ovome gradu živjeli su i nadahnuti, daroviti, mudri i učenici. Ovdje su uvijek živjeli mladi, zaljubljeni i razdragani.

Bilo je u ovome gradu i opakih tvrdica i bezdušnih zelenaša i vjetropira, ali i isposnika, i bekrija, ali i domaćina – i svi su oni u sva vremena posigurno morali diviti čudesnoj ljepoti ovoga grada, trajnosti i plemenitosti i uzvišenoj namjeni njegovih zadužbina, opojnosti njegovih pjesama sevdalinki i ludosti njegovih igara.

Zukina "slika" Sarajeva

Autor Administrator

Utorak, 14 Kolovoz 2018 21:10 - Ažurirano Utorak, 14 Kolovoz 2018 21:14

Stari sarajevski pjesnik Mejli kaže: "Vrtovi lijepi, voda zdrava i ljepotice mila lika, sve na jednom mjestu. Nema nikakve mahane Sarajevu, ne daj Bože! Neka ga uzvišeni Bog čuva od svih nesreća! Neka bude uništen neprijatelj Sarajeva, ako ga bude bilo!" – sa svojom silom i ordijom.

Koncem sedamnaestog vijeka veliki dušman dođe do šehar Sarajeva. Taj veliki prokleti dušman ovoga grada bio je princ Eugen Savojski. On zauze, orobi, opljačka i popali Sarajevo. Silno su stradale nedužne Sarajlije, njihovi domovi i njihova čeljad. Opljačkane su i zadužbine. Nepoznati ljetopisac zapisa da je te nesretne godine opljačkana i zapaljena pravoslavna bogomolja. Zapisano je da je tada srušena i Husrevbegova sahatkula. U jednom ljetopisu zabilježeno je i ovo: "...Stanovnici su pobjegli u planine i pustare... Božja je odredba bila da naši dušmani spale onaj lijepi grad, kuću po kuću... Izjednačiće se i bogati i siromašni"

A, kakav je to grad bio svjedoče stihovi pjesnika Nerkesija: "Ovdje se čovjeku čini da može dugo živjeti, jer na hiljadu mjesta po Sarajevu teku česme iz vrela neumrlosti". I poslije dugo i dobro upamćenog razbojničkog upada princa Eugena Savojskog, pljačke i potkradanja Bosne i Sarajeva se nastavljaju, samo na drugačiji i podmukliji način.

Još za turske vladavine i sudanije, fratar Ivan Franjo Jukić zalagao se u svome listu "Bosanski prijatelj" još polovicom devetnaestog stoljeća za osnivanje jednog bosanskog muzeja, da razni pohlepni stranci ne iznose i dalje iz ove zemlje i ovoga grada, veoma rijetke dragocijenosti. Fra Ivan Jukić počeo je već tada otkupljivati vrijedne starine i molio je svoje zemljake da mu pomognu u ovome plemenitom poduhvatu. Na sreću i Sarajlija i naših gostiju, ostala je u gradu knjižnica čije je temelje udario Husrevbeg. Njegova biblioteka najstarija je knjižnica na čitavom Balkanu. U toj knjižnici čuvaju se knjige i rukopisi na arapskom, turskom i perzijskom jeziku.

Zadnja desetljeća turske uprave u ovoj zemlji i u gradu Sarajevu prošla su u čestim potresima, bunama, nasilju i neredima.

Zapisao Zuko Džumhur, mlađima u amanet.{jcomments on}